

חונן בנא
אמיאל יא?

א

מִקְוֵת הָאֵשׁ

תכונה רבה רוחש החדר, ציפיה עסקנית לאותו משהו טמיר ונעלם, שלכבודו קמה אמה בחושך ומרגע שקמה הריהי טורחת ברעש גדול, הופכת הכל על פניו, נבהלת למטבה, רצה לחצר, שבה כמו רוח, משולהבת ונרגזת, מתאמצת לקדם פני אותו משהו, המשפחה, זו העתידה ליפול עליהם בכל רגע ולמלא את הבית מהומת אנשים וענינים, שאין טיבם נהיר לנחמן אבל לבו מפרפר לקראתם.

שלא כמנהגה הקימה מיד גם אותו, ועם כל מה שהסיעה לחצר הוציאה את כלי-מיטתו. אפילו כשפתחה לרוחה את התריס נשארה האפולולית בחדר, ובכל-זאת העלתה עליו בידיה החזקות את בגדיו ושילחה גם אותו החוצה. נחמן ניסה להערים על המהומה, להעלים עצמו ממנה. כיון שאת הכסת פרשה אמה על הספסל שמתחת לתאנה, דחק ראשו לתוך הרהנוצות. זו השעה האהובה עליו ביותר, השכיבה במיטתם הריקה, בתוך החום הריחני האצור מתחת לכסת. שני לבושים לכסת, ציפה עליונה, לבנה, מחוררת, זו שאמה פשטה עכשיו מעליה, וציפה תחתונה, אדומה. הבד האדום קשה יותר, מצודד את העין, ומתוכו מבצבצים חרדים לבנים, המדגדים את ראשי אצבעותיו. נוצות. בשתי אצבעות דייקניות מורט נחמן נוצה מתוך הציפה האדומה, כדרך שמנקה אמה עורה של תרנגולת מרוטה, מקרבה אל נחיריו, כולא נשימתו ומנסה לראות - תוך לכסון העין, מלמעלה למטה - אם רועדת הפלומה. הרבה פעמים גערה בו אמה ואמרה, שכך בודקים אצל מת אם יצאה נשמתו, ועוד אמרה, שאם ימשיך ללכסן כך את עיניו סופן שתתהפכנה וישאר פוול לעולם. לא עושים דבר כזה, מזהירה אמה, אבל דוקא אזהרותיה דוחפות אותו לנסות את נשמתו, את עיניו, את המטבעות המצלצלים להם בכל פעם בכנף אחרת של כסת-הנוצות.

המטבעות. זה החמור באיסוריה של אמה, והתאנה לעבור עליו - העזה ביותר. ברגע שעולה צלצול המטבעות מסתר הרהנוצות, יוצא לבו אל סודם. טמון בהם מזל, במטבעות, אומרת אמה. לפני שיצאו לדרך, לארץ-ישראל, נתנה להם סבתא את הכסת, ואז גם הטמינה בתוכה את מטבעות-הכסף. למזל. איזה מזל? שואל נחמן. מזל לכסף, מחייכת אמה ועיניה דומעות. נחמן ממהר להסתלק למקום אחר, שלא יבכה גם הוא. כבר הוא יודע, ברגע שתאמר אמה כסף - מיד תעמודנה דמעות בעיניה. והלא בכסת טמונים לנו מטבעות מצלצלים, למזל, אז למה מתעקשת אמה לטעון שאין לה אפילו פיאסטר אחד על הנשמה? ואם מצלצלים הם ככה, מה הם מצלצלים? משעולה צלצולם, ותמיד לפתע, כשהוא מחוסר בחשכת הכסת, מתחיל נחמן לרדוף אחרי המטבעות. אם רק יצליח לאחוז בהם עוד פעם אחת, דרך הרהנוצות, יסיעם בזהירות עד לכנף הכסת, יקדח במזלג חור קטן ויוציא מטבע אחד, רק לרגע, לראות מה יש במטבע של מזל. ואולם, כשכבר אווזות אצבעותיו בקשיותם המרופדת, נכנסת אמה לחדר, למטבעות עצמם יש מזל.

כך בכלל. הבוקר נוסעת מחשבתו מענין לענין, והריהו מסלק מעל ראשו את הכסת, נמשך אחר עסקנותה של אמה. את כותנתה המרוקמת כיסתה בחלוק, והריהי רצה רצוא ושוב ברגלים יחפות, שוטחת את כלי-המיטות על הגדר, על ענפי העצים, על מעקה המרפסת. את כל הכסאות הפכה וערמה על השולחן, את המיטות הסיעה על כרעיהן החורקניות, רצה למטבה, מקשקשת בסירים, קולפת בסכין, מקצצת בקופיץ, בוכה על בצל, מתעסקת בפתיליה ובפרימוס, וכן בפתיליה האחרת ששאלה ממדאם מנדלביץ' וכבר שוב היא בחדר, רוחצת את התריס במי-סבון, מצחצחת את החלונות בנייר-עיתונים, ממרקת בשץף

את הראי. הסגלגל של ארון-הבגדים, מגלה ניקודי-זבובים על חלקת פניו, רוקקת ומגדרת בקצה צפרנה ומשפשפת במטלית יבשה - ושוב במטבח, על הסירים, ושוב בחצר, חובטת את הכסחות והכרים, וחוזר חלילה.

כיון שהכל רוגש כל-כך, אוחזת הריגשה גם את נחמן. מדוע אין מגיעים הללו שמצפים לבואם, ומי הם בכלל. מחוץ-לארץ, אומרת אמא. משפחה, אומרת אמא. ובכל-זאת, מי הם? הדוד רפאל גם הוא משפחה, אבל הוא בא אליהם תמיד לא מחוץ-לארץ, כי אם מאותו מקום שמעבר לכרמים ולתנים, מעבר לים-החולות, שהרוח-יודעת-איפה-הוא. כמעט מדי ערב בא הדוד רפאל, יושב עם אבא ואמא על המדרגה, או מתחת לתאנה, שותה תה והולך, רכוב על חמורו. אמא אומרת עליו, שהוא פויר. אף שכך מכונה בסיה אדון מנדלביץ' הצעיר, הרוכב על סוסה, נועל מגפים, ובכלל אינו כמו הדוד רפאל. מי אלה שמצפים עכשיו לבואם, המשפחה מחוץ-לארץ, שלקראתה הופכת אמא את כל הבית, נרגזת, אומרת שתמות מבושה. נחמן משתרך אחריה ממקום למקום, מבקש חלק בהמון מעשיה הנפלאים. עד שהיא מבריחה אותו מעליה במקום אחד - כבר הוא מתלבט בין רגליה במקום אחר.

במטבח. הפרימוס נהם נהמה עולה ויורדת, כנשימת חיה משונה. מתחת לסיר רוטטות אצבעות כחולות, מתארכות, לופתות אותו מלמטה, נהפכות ללשונוט צהובות ואדומות המשתרבות לעבר הסיר - ופתאום אין אש בכלל. רק שריקה לחשנית. ואמא, היא אינה נבהלת, כי אם נועצת את המחס הדקיקה בתוך ראש הפרימוס, מפעילה את המשאבה ועושה קסמים אחרים, עד שנשמעת לחישה דקיקה. אז מקרבת היא קרע מגולל של עתון אל הפתיליה, וכשמתלקח הנייר, מגיעה היא את האש אל הפרימוס ובת-אחת מתחדשת הטבעת הכחולה, רבת-האצבעות, מתמלא מחדש המטבח בנהמתו. עיניו של נחמן אינן זזות מן האש הלוחשת הזאת, אך הגה הגביהה אמא את המכסה מעל הסיר הענק, וענן אדים פרץ מכלאו. אמא מכניסה ראשה בענן, נושפת עליו, מורידה כף גדולה לעמקי הסיר ומעלה אותה בזהירות, מקרבתה לשפתיה, נושפת ויונקת תכנה בקול-שריקה. בררר, מצטמר עורו, ועם זאת היה גם הוא רוצה להתנסות במשהו מכל זה. מכסה הסיר מפרכס על לוח-הפח של השולחן, ונחמן מושיט ידו אליו, רוצה לחוש משהו מן ההבל החם, אבל אמא זריזה ממנו וכבר חטפה את המכסה באצבעותיה המהירות, חסרות-הסבלנות, כלאה מחדש את האדים בתוך הסיר ונסעה לה חזרה לתוך החדר. רגע מהסס נחמן בין הפרימוס לבין אמא. בכל-זאת - אל אמא. הוא יוצא אל המרפסת הפתוחה ומשם לחדר. ריח עז של נפט מגרה את נחיריו, והוא עובר את הסף. אמא משתופפת מעל למיטה. מושחת את הרשת והקפיצים בסמרטוט טבול בנפט, וטיפות שמנוניות נוטפות על המרצפות השחוקות. בכל מקום שנוסף הנפט מתרחבים מטבעות כהים וגוצים. מתחדש צבען של המרצפות. נחמן קורס על ארבעותיו, מעקם צוארו ומביט באמא מלמטה למעלה, מבעד לרשת-הברזל, שהיא עכשיו כמו הגדר סביב גנו של מיסטר בלקמן, שהכניסה לתוכו אסורה בתכלית האיסור. פני אמא השפופים על המיטה נראים כאילו טבלו במי-סלק, מבעד לכותנתה הפתוחה נראים שדיה כפי שלא ראה אותם נחמן מעודו, שני כדורים גדולים, צחורים, המיטל-

טלים עם כל שפשוף עז שמשפשת אמא את מסגרת המיטה וקפיציה. פיו פעור והוא פושט ידו לגעת בשני הכדורים הצחורים, שהוא רואה מלמטה למעלה. אבל באותו רגע נאחזות בו עיני אמא ובלי שידע מדוע, פורצת היא עליו בגערה גדולה, מזדקפת, מתקינה את חלוקה ומצווה עליו להסתלק מיד החוצה. עוד זה חסר לי, צועקת אמא, שתרי עיל את עצמך בנפט. מכות-רצח אכה אותך אם לא תסתלק מיד. ערב-השבת מתעופף לי מבין האצבעות ועדיין לא הספקתי כלום, ועוד חסר לי שהמשפחה תפול עלינו פתאום ותמצא אותי במצב כזה. אני אמות מבושה.

נחמן זוחל ויוצא מתחת למיטה, נמלט החוצה. אמא מסוגלת בהחלט להרביץ בו. כשהוא עומד על המרפסת ומבטו בביתו של מיסטר בלקמן, שאין רואים בחזיתו לא את מיסטר בלקמן ולא את מיסיס בלקמן, וכשהוא מביט ברפת שבירכתי החצר, שגם היא ריקה עכשיו, מפני שעבד כבר הוציא את הפרות למרעה, אין המחשבה האחת מרפה מנחמן: אותם יצורים טכירים ונעלמים העלולים ליפול עלינו בכל רגע, המשפחה. הוא ירד מהמרפסת, ילך עד לכניסה הרחבה, בין שני הברושים, ושם יחכה ושם יראה אותם באים. את המשפחה. אך עוד בטרם הציג את כף-רגלו על המדרגה, מגעת שוב לאזנו הנהמה העולה-יורדת של הפרימוס. ריח הנפט עודו תלוי בנחיריו, ולפניו ממש, מתפלשת באבק החצר, חפיסת סיגריות, הסיגריות של אבא, שפרפר פרוש-כנפים מצויר עליה. נחמן נזכר משהו, שהשתוקק מאוד לעשותו, וכבר ירד במדרגה, כבר הרים את חפיסת הסיגריות ופתחה. סיגריות אין בה, אבל אצבעותיו ממששות את הנייר הדקיק והשקוף, זה שכל הסיגריות היו עטופות בו. לפעמים מגולל אבא את הנייר הדק הזה, נותנו בפיו של נחמן ואומר: קח, עשן סיגריה!

חרש מתגנב נחמן למטבח, מגולל את הנייר החלקלק ועושה ממנו סיגריה, כושך את השרפרף ומקרבו אל השולחן, לפני הפרימוס והפתילות. כמעשהו של אבא בהציתו סיגריה מעל לגולת-הזכוכית של מגורת-הנפט, צובת נחמן קצה אחד של הסיגריה בשפתיו, ואילו את קצהו האחר מקרב הוא אל האש הכחולה, השולחת לעומתו ברגע זה לשון צהובה. בדיוק כמו אבא. הוא שואף, שואף מלוא פיו, אלא שאין עולה עשן, והוא מקרב ראשו עוד יותר, נועץ את הסיגריה ממש לתוך האש הכחולה, נועץ ושואף בכל כוחו...

כעבור שנים, כשהיה זכרונו של נחמן מתאמץ לרדת לאחור עד לקו ההתחלה, עד לרגע שבו ניתן להיאחז ולומר: הנה, זה זכור לי ממש, בדיוק, פה כבר הייתי אני, מסוים. ביום ששי אחד בבוקר, בחדר גבוה ומסויד כחול, ואבא, ואמא - עולה היתה תמיד החמונה הזאת. הרבה רגעים חוזרים ומצננצים בשברי מראות, מתוך חשכה שלמה שאין בה לא מוקדם ולא מאוחר, אבל שוב ושוב היה חוזר אל נחמן הבוקר ההוא. בלי שום רוח-זמן, כעצם השאיפה העמוקה ההיא, אבדו פניו בתוך אש בוערת, נתמלא כולו בצרבתה המחניקה והמסמאת. הוא ניסה להבריא את האש, לגרשה כמו זבובים, אבל מפני שעניו לא ראו כלום נראה היה לו שהוא כולו בוער. הוא רצה לצעוק, ולא היה לו קול. הוא פנה לרוץ, אבל גם מתחת לרגליו נעלם הכל, כאילו היה לעשן. הוא צנח בעשן, נחבס באבן. ידיו כיששו את הרצפה, עיניו היו דמעות בוערות, פניו וחנו מכות-אש.

בנפילה זו נקטע הזכרון שנושא נחמן מאי-שם בקו ההתחלה, ועולה תמונה אחרת. את נחמן הקטן רואה נחמן מבחוץ, כאילו צפה מגבה במישהו אחר, או כאילו נארג זכרונו הפרטי שלו - החל ברגע ההוא - לתוך זכרון המשפחה, הודלה על דמיונו. על התעקשותו לצמוח מקו ההתחלה. נחמן הקטן נישא בורעותיו של אבא, מגבת גדולה מכסה את ראשו (ומבעד למגבת צעקתן של נשים: "חלמון של ביצה, חלמון

של ביצה, חלמון למרוח? קולה־הרחורה של מיסיס בלקמן: "מהשמש לכסות אותו. בפנים לא לגעת.", ואבא רץ במורד הרחוב, בתוך החול, ואפילו מבעד למגבת נועצת השמש מחטים בוערות בפניו של נחמן הוא מיבב כנגד חולצתו של אבא, החוזר ולוחש תוך כדי ריצה, בנשימה מתקצרת:

"כבר, קצלה, כבר, נמ'לה, כבר אנחנו מגיעים אל הרופא, יינג'על'ע..."
נמ'לה, שם התפנוקים, מאורג באותה ריצה במורד הרחוב, בשמש הבורעת, בחול, ומעבר לה שוב חלל ריק, ורק זכרונם החריף של הרבה ימי עונג ותפנוקים. כלום באה אותה משפחה שאמא ציפתה כל־כך לבואה ומי בעצם היו הבאים, זאת אין זכרונו של נחמן מחשיב. אבל שימים רבים היה שרוי בחצי־אפלה, שהיו מתלחשים סביבו, מלספים אותו, מספרים באזניו סיפורים, את זה זכר. ומין אמירה, שהילד עלול חס ושלום לאבד את מאור עיניו, והלואי ולא יושחתו פניו, ושרק ייגמר הכל בשלום, את זה זכר. ואת מיסטר בלקמן ומיסיס בלקמן, שלא זו

ממיטתו והזינו אותו בממתקים, את זה זכר, ובסך־הכל, עם מכות־האש, נושא היה זכרונו של איזו התרכוזות ממושכת וחגיגית סביבו, כאילו אז היתה לידתו האמיתית.

ואת אמא. בשום זמן אחר, לא לפני־כן ולא אחרי־כן, לא היתה כמו באותם ימים. זאת זכר היטב. פניו היו חבושות, כולו היה חבוש בתוך חושך. לפני צאתו לעבודה נטל אבא את נחמן בורועותיו והשכיבו במיטה החמה, במקומו. וכשנסגרה הדלת אחריו, שבה אמא למיטה. הוא שכב אפרקדן, והיא כרכה זרועה תחתיו וקירבה אותו אל גופה המדיף חום וריח טוב. ספרי לי סיפור, אמר, ואמא השיבה שאינה זוכרת עכשיו שום סיפור, אבל שרה לו, בקול חרישי, שיר בפולנית. את השיר הזה, אמרה, היו שרות, היא וחברותיה, כשהיו מטיילות ביער. נחמן שאל אם יער הוא כמו האקליפטוסים שמאחורי הרפת של מנדלביץ, ואמא צחקה:

"יער זה דבר אחר לגמרי. ביער, יער פולני, הולכים עמוק־עמוק, שעות, ימים, ולא רואים שום דבר, רק עצים. וכשיוצא החורף ונמס השלג, לא רואים אדמה. רואים רק עשבים, ופרחים, וגרגרי־יער ורי־חות - איזה ריחות. את הריחות אי־אפשר לשכוח. סבא שלך היה מנהל את כל היער."

"איזה סבא?"

"אבא שלי. על שמו אתה נקרא."

"סבא כמו מיסטר בלקמן?"

אמא צחקה בקול גדול, ששמע אותו בכל גופו, אולי מפני שעניו היו חבושות. אין שמור בזכרונו של נחמן עוד יום אחד שכך צחקה אמא.

"אבא שלי היה לגמרי אחר: קודם־כל הוא היה צעיר מאוד, גבוה, כמו אילן, חזק ויפה. היה לו זקן שחור כמו זפת, גוזו קצר, והיה עטוף תמיד במעיל בעל צווארון־פרנה ומגפי־עור, וכולם כיבדו אותו מאוד. הוא היה מנהל את כל היער, והפולנים האמינו בפאנייה הרצליך יותר מאשר בגויים הכי־חשובים. ביער לא היה איש נוקף אצבע בלי לשאול קודם את פאנייה הרצליך. הוא היה אדם מאוד מלומד."

"וגם ביער שלו היו גרגרי־יער?"

"איזו שאלה? פולניה מלאה בזה. גרגרים. ופטריות. הכל."

"ויש גם אָזים."

"יש גם אָזוים, אבל לא ביער. זה בכפרים, ליד המים. הלא פולניה מלאה מים."

"מכמה אוזים עושים כסת אחת?"

ושוב פרץ צחוקה של אמא, והיא מחבקת אותו עד שחומה נוצק ממש לתוך גופו.

"אני לא ספרתי. מהרבה אוזים. אבל, ברוך השם, אוזים לא חסרים להם שם... ולפתע, בקול אחר: "אני מוכרחה לעזוב אותך, נמ'לה. יש לי עבודה עד מעל לראש."

"איזה גרגרים יש ביער?"

"יש כל מיני. יאָגדעס, ומאַלינעס. ועוד."

"ומה זה גרין?"

"גלדי-שומן. נמ'לה, אני מוכרחה לקום."

"אמא?"

"מה?"

"מתי תלמדי אותי פולנית, אמא?"

"אני אלמד אותך."

"למה אבא לא מרשה לדבר פולנית?"

"אבא אומר, שבארץ צריך לדבר רק עברית."

"למה?"

"מפני שזו השפה שלנו."

"אבל את אמרת לו שאת לא תופסת."

"אתה תלמדי אותי עברית."

"תלמדי אותי פולנית, אמא! הבטחת."

"אני אלמד אותך, אבל עכשיו אני מוכרחה להיכנס למטבח."

"אמא?"

אמא כבר קמה מהמיטה, ונחמן מבקש לעכבה, ומפני שעיניו חבושות כבקש הוא לחוש את חומה.

"איך נראה יער?"

"כמו יער."

"ספרי לי."

"מה אתה רוצה מחיי. יש לי עבודה. מתי אעשה משהו?"

"ספרי לי."

והיא חוזרת למיטה, שוכבת לידו ומספרת. והוא, ראשו החבוש נח

על חזה, מאזין לשמות המופלאים של העצים, שיהי הגרגרים והפרחים הבוקעים מתוך השלג, רוצה שלא ייפסק סיפורה לעולם.

זה הזכרון השלם, שמושך אליו נחמן כלפי מעלה, מן השלב הראשון של אותו סולם, שרגליו בערפל שחור, זכרון שהוא כולו שלו, ולא זה שחזור אליו דרך זכרון המשפחה, מסתייע בהיקשים והפשטות. כאן יש נדאות: מכות האש שבפניו היא ראשית הזכרון.

של מי אתה, ילד?

ואולי גם זה, איישים בקו ההתחלה, ערב רחוק מאוד, שכולו נפצים מעורבים זה בזה, פסוקים ותמונות המצטרפים ומתחברים לאיזו ממשות החזרת ומרעידה את נחמן, כאילו עדיין רב בה הנסתר על הגלה:

"של מי אתה, ילד?"

ערב. האפלה זורמת לחצר מכל העברים, נישאת ברוח החמה, משת' לחת מגרונות התנים הרחוקים. הוזהר הלוהב שחזר קודם משמשות המרפסת הסגורה של מיסטר בלקמן נבלע לתוכן ואבד. החלונות כבו והשחירו, ובשמים, מעל לאקליפטוסים שמאחרי הרפת, דהו סרטרי הצבעונין.

"של מי אתה, ילד?"

ערב. הוא לכוד בין ברכיו הדוקרות של מיסטר בלקמן, את רגליו מגרדים מכנסיו הלבנים של מיסטר בלקמן, הריח העולה מבגדיו, שהוא כמו ריח סל-הנצרים הגדול, מרגיז את נחמן והוא ממתח את צוארו ומרחיק פניו, להתרחק ככל האפשר מן הריח, אלא שעניו נמשכות אל קופסת-הפח הצבעונית שעל השולחן. ידו של מיסטר בלקמן נחה על הקופסה העגולה, מבטיחה ומאיימת. הקופסה מלאה טופי אנגלי.

"נו, של מי אתה?"

נחמן אינו מנסה כלל להיחלץ מבין ברכיו הדוקרות של מיסטר בלקמן, אינו גורע עין מן הקופסה הצבעונית, אינו פוצה פה.

"נו, של מי אתה? של מי?"

"עזוב כבר את הילד. תפסיק להוציא לו את הנשמה, ותן לו את הטופי!"

החרחרו הזה, מלים בלי קול, בא מאחור. זוהי מיסיס בלקמן, שאיבדה את קולה בזוד-אפריקה.

החושך מוסיף למלא את החצר, וכבר התרומם והגיע עד לראשי האקליפטוסים. בשמים יש אור אחר, המון כוכבים. נחמן לפות בין ברכי-הבד-המגוד של מיסטר בלקמן, שותק, ואף שעכשיו חושך מלא מתחת לתאנה, ושקט גמור, הוא יודע ששם, על ספסל-העץ המקיף את גזע התאנה, יושבים אנשים. הוא יודע שהם יושבים שם וצוחקים בשקט.

"ראיתם כבר ילד משונה כזה?" מדבר מיסטר בלקמן אל התאנה, מאחרי גבו של נחמן, שב ופונה אל נחמן ואומר: "עד שלא תגיד לי של מי אתה, לא תקבל. נו, של מי אתה, ילד?"

גם מראשו של מיסטר בלקמן עולה ריחו של סל-הנצרים, שאמא אוצרת בו בגדים שונים, וקרוב הוא כל-כך, שאפילו בחושך רואה נחמן כל מה שיש בפניו: שער-ראשו המבהיק מלובן יורד לו - סביב לכיפה הרבועה - אל המצח ואל תוך זקנו. הזקן אחר לגמרי, מין זיפים קצוצים ומטושטש-יצבע, כמו המברשת הקשה, שאמא טובלתה בתה ומנקה בה בערב-שבת את חליפתו השחורה של אבא. הזקן נכנס לתוך נחיריו של מיסטר בלקמן, מכסה את שפתיו. אפילו מאמצע החוטם מבצבצות שערות, כאילו מתחת לעורו ממולא הוא שער כזה, כשם שהמזון כולו, ולא רק מקום הקרע שקדח במזלג, מלא עשב יבש. הזקן מפיל עליו עכשיו פחד סתום, והוא כולא נשימתו, משפיל מבטו, שלא לראות.

"נו, עיקש, נו, של מי, של מי אתה?"
 ופתאום, כמו מאליהן, ניתזות מלים מתוך פיו של נחמן:
 "של אבא שלי ושל אמא שלי."

מאהור נשמע חרחור צחוקה של מיסיס בלקמן, ואולי זו סוסתו של
 אדון מנדלביץ' שמזורת בחושך, ומתחת לעץ-התאנה צוחקים ומחאים
 כף, הכל בחושך.

"ככה? וי' בשתי אצבעות קרות צובס מיסטר בלקמן את אזנו של
 נחמן ומושכה אליו. "אבא שלך ואמא שלך?"
 רגע הוא משתהה, אזנו של נחמן בין אצבעותיו, מקרב פניו לפני
 נחמן עד שהם נדקרים בויפי זקנו:

"נדמה לך, אָרְעֵמֶר קינד! נדמה לך! הם קנו אותך. כן, קנו. נה,
 תראה בעצמך: השערות שלך, שערות של בידואים, והעינים! לאבא
 שלך יש עינים כאלה, הה? לאמא שלך יש עינים כאלה? הפנים, הה?
 נה, נוגעים בהם באצבע - ויורד השחור, כמו מקֶסְאֶלֶץ. אני בלקמן,
 אבל אתה באמת בֶּלְקָן. מהבידואים קנו אותך. כן, מהבידואים."
 צחוק יבש יוצא בחריקה מתוך זקנו, בסדק הצר, ונהפך לשיעול,
 והשיעול לצפצוף. מיסטר בלקמן מניח לאזנו של נחמן, בשתי ידיו
 לופת הוא את חזהו, ברכיו מתפרדות, והוא כולו מתעוות ומשמיע
 קולות משונים. אימה אוחות את נחמן, אך אף ששוב אינו לכוד בין
 הברכים החדות, אינו נמלט, רק גרתע פסיעה אחת לאחור ועומד,
 עיניו במיסטר בלקמן, ומיסטר בלקמן גם הוא אינו חדל להסתכל בו,
 ובין צפצוף לכיחה הוא פושט ידו אל קופסת הטופי העגולה ורומז
 לנחמן שישוב ויתקרב אליו:

"ערבצ'יק, בוא הנה, בוא, בידואי... אוי, אני נחנק, אוי... בוא, קח,
 אָנגְלִישׁ טופי, אמיתי... אוי?"

נחמן מתירא עכשיו מאוד מפני הזקן, אלא שקופסת הטופי, שאפילו
 באפלה מנצנצים קוֹי־הזהב שבין צבעיה, שובה את לבו, אל מה שבתוכה
 יוצאת נפשו. הוא משלשל אצבעותיו לתוך הקופסה ומוציא טופי אחד,
 בעטיפתו השמנונית.

"עוד אחד, נו, ערבצ'יק, קח, עוד, עוד שנים, בֶּלְקִי."
 עד שנוטל נחמן את הטופי השלישי, כבר נפסק כליל שיעולו של
 הזקן ובאצבעותיו הקרות הוא לופת את אֶמְת־ידו של נחמן ומושכו
 חזרה אליו, אל מכנסיו המחוּספּסים.

"שלום!" הוא קורא לעבר החושך, מתחת לתאנה. אלה הם אבא,
 אמא, מיסיס בלקמן ועוד אנשים. "שלום, אני קונה אצלך את הבידואי
 הקטן הזה, כמה עלה לך, הה? חמישה פונט? אני נתן חמישים, נו,
 מה אתה אומר, תוכל לקנות עשרה בידואים כאלה."
 "בבקשה, מיסטר בלקמן, אני מאוד מבקש לחדול מן הדיבורים
 האלה באזני הילד."

רק עכשיו, פתאום, נעשתה נוכחותו של אבא ממשית, ומיד ממלאת
 היא את כולו. בכפותיו הקמוצות מחזיק הוא את הטופי, חזא שומע
 אח אבא קם ומתקרב אליו בתוך החושך, מבחין ברטט הכעס בקולו,
 ולפתע ממלאת אותו תשוקה עזה להינתק מלחצן של האצבעות, להימלט
 אל אבא, הוא מנסה להיחלץ, מתפתל, הולם באגרוף קמוץ על שרוד
 בגדו הלבן של הזקן, אבל האצבעות הקרות חזקות ממנו, ריח
 סל־הנצרים נכרך סביבו והשיעול הצפצפני יוצא שוב מתוך הזקן
 הקרוח:

"אני אוהב את הערבציק הקטן, אני רוצה לקנותו... כחחה. ארי!
אני משלם לך חמישים!"

"בבקשה, מיסטר בלקמן, עזוב את הילד!"

שתי ידיים חזקות חובקות את מרפקיו של נחמן. חופנות ומניפות אותו כלפי מעלה, הרחק מכסא-הקש של מיסטר בלקמן, וכבר אין מחזיקים בו כלל, אלא מאליו הוא מתנשא ומרחף - ושב ונוחת ישר לתוך חיקו של אבא, מוקף באבא, בידיו הדגדגניות, בריחו העז, בלחיי הקוצניות. מתוך הנשימה העצורה, כשריחף במרומים, נשתלח צחוק גדול כשחישרהו זרועותיו של אבא, אבל עכשיו, באופל החולצה הגסה, נהפך פתאום צחוקו, בפחד שאין לו פשר, לבכי רם ונמשך, לדמעות זולגות. אל תוך האופל הזה נלחש קולו של אבא, וקוצי-לחיי סורטים את אזנו וצוארו:

"די, נחמן, די. הסתכל באבא. הנה אבא. הנה אמא. בננו, יחידנו, נמילה..."

הבכי נמשך מאליו, באופל חולצתו של אבא, אלא שיחד עם בכיו שלו שומע הוא שוב את קולו האחר של אבא, הקול התקיף, המתריס כלפי מיסטר בלקמן:

"חכמות כאלה לא עושים, מיסטר בלקמן, ואני מבקש אותך, בפעם האחרונה, לא להגיד דברים כאלה לילד. את כל חיי, מאה פעמים, נותן הייתי בעד צפרנו הקטנה של הילד. תסתכל באבא, נמילה..."

דמעותיו - כשם שנבעו ופיכו, כן יבשו וחרבו. אבל את פניו ממשך הוא להסתיר. כל עוד טמונים הם בסתר החולצה, ישוב אבא וילחש את הדברים, שירצה לשמעם עוד ועוד: שלנו אתה, שלנו. כמו מתחת לשמיכה, כשהוא לבדו במיטה עם אמא, מתקפד הוא לתוך אבא, שקולו התקיף מסוכך עליו:

"הילד רועד כולו. בשביל מה אתה מכניס לראשו דברים כאלה, מיסטר בלקמן?"

"אתה גרוע מאשה, שלום! מה אמרתי, מה? ערבציק..."

זו המלה שנושא עמו זכרונו של נחמן, והוא בטוח שאין רחוק מזכרון זה, שאין קודם לו, מה אמרתי? ערבציק. אך כל כמה שהוא מתיר פקעת זו לחוטיה, אין היא מותרת, וכל כמה שהוא משתדל לרדת לחקר הזכרון הזה, נותרת אותה שעה של ערב קיצי בחצר והשאלה:

"של מי אתה, ילד? של מי?"

"שלנו, אתה, גולם, ודאי שלנו, לוחש קולו של אבא באזנו, אבל נחמן רואה את עֶבֶד, רועה הבהמות של אדון מנדלביץ, זה השוכן, הוא והמון צאצאיו השחורים. ברפת שבחצר, במקום שמתחילים האקליפטוסים, אולי מעבד נלקח גם הוא? אולי גם אבא ואמא, כמו מיסטר ומיסס בלקמן, לא היו להם ילדים, ועבד מכר להם אחד מילדיו, אותו, את נחמן? ואולי החליפוהו, אחרי שנולד, ואבא ואמא באמת מגדלים איזה בידואי שחור, שעה שהוא, נחמן, מתגלגל שם, מאחרי הרפת, בין הגללים, בלי אבא ובלי אמא, יחף ומזוהם, מכוסה זבובים? השאלה הזאת נשארה פתוחה וכל התשובות לא סילקה. וגם כשהיה חוזר ומתקפד, לאחר זמן, בזכרון, באופל חולצתו הקשה של אבא, לא ירד זכרונו למטה משלב זה, בסולם שרגליו באפלה.

"אני שלכם, אבא! אבא!" רואה היה מהצד את ידיו הקצרות, חובקות ואינן מקיפות את צוארו של אבא.

"אלא של מי, גולם? של מי?"